

**Toekomst van biologisch geteelde zeldzame witte
druivenrassen in de Sud-Ouest**

**A la recherche des vins blancs biologiques de cépages moins
connus dans le Sud-Ouest.**

De Witte Lieve

Eindwerk academiejaar 2014 – 2015
voor het verwerven van de titel
Sommelier-Conseil

geschreven in opdracht van

de Vlaamse Wijnacademie
en
l' Université du Vin de Suze-la-Rousse

door

De Witte Lieve

Kwintijnpoort 28
9200 Dendermonde

Dankwoord

Toekomst van enkele zeldzame, witte druivenrassen uit de Sud-Ouest.

Dit schrijven was voor mij niet eenvoudig. Vooreerst heb ik de cursus van onze wijnopleiding opnieuw doorgenomen, de wijnwetgeving van Gaillac bestudeerd, enkele boeken geraadpleegd en vertrekkend vanuit 'Vins et vigneronns de Sud-Ouest' van Paul Strang een reisplan opgesteld om een aantal wijnbouwers te gaan bezoeken, die voornamelijk zeldzame druiven verbouwen.

Mijn liefvallige echtgenoot Jo, mijn kinderen Carolien en Matthias en mijn schoonzoon Jordy ondersteunden al mijn inspanningen. Samen met hen ging ik op reis naar de Sud-Ouest om er boeiende gesprekken te voeren met de plaatselijke wijnboeren, enkele coöperaties te bezoeken en er heerlijke wijnen en bijpassende specialiteiten uit de streek te proeven. Dankzij hun inbreng, tips en voortdurende stimulans vlotte het werk. Zij hielpen mij ook bij de opmaak van dit document, wat geen sinecure was.

Ik bedank mijn docenten André Van der Elst en Hans Lievens. Zij hadden veel geduld, zorgden voor een grondige begeleiding en waarschuwden voor de vele valkuilen onderweg. Ook mijn leraar Wim Hofman, die mij de geheimen van de wijnbouw in de Sud-Ouest leerde en enkele interessante adressen bezorgde, ben ik zeer dankbaar.

De ontvangst bij de wijnboeren was allerhartelijkst en toen ik me voorstelde als toekomstig sommelier waren de wijnbouwers duidelijk onder de indruk en legden ze hun filosofie in verband met hun biologische- en biodynamische wijnbouw grondig uit. Allen bleken honderd procent overtuigd van hun soms eigengereide zienswijze en doorgedreven aanpak. Zonder hun enthousiaste aandeel was dit onderzoek werkelijk onmogelijk geweest.

De inbreng van de deelnemers aan de proeverijen bleek zeer waardevol te zijn. Dankzij hen werd het aroma- en smaakpalet van een aantal wijnen duidelijker en was het gemakkelijker om de wijnen in de smaakkubus van Peter Klosse te plaatsen.

Speciale dank aan de Heer Hannes De Mulder voor het corrigeren van de spelling en de objectieve kritische noot.

Het is moeilijk om volledig te zijn in dit dankwoord, daarom het volgende: Iedereen die een steentje heeft bijgedragen aan dit werk bedank ik van harte.

Inhoudsopgave

1	Sud-Ouest	9
1.1	<i>Ligging en geografie</i>	9
1.2	<i>Staatkundige indeling</i>	9
1.3	<i>Klimaat en bodem</i>	10
1.4	<i>Grondgebruik</i>	11
1.5	<i>Druivenrassen</i>	11
1.6	<i>Classificatie</i>	12
1.6.1	Appellaties evolutie	12
1.6.2	AOP's en IGP's	13
1.7	<i>Economie</i>	17
1.7.1	Aandeel AOP-IGP in de Sud-Ouest	17
1.7.2	De productiehoeveelheden in de Sud-Ouest	17
1.7.3	De ontsluiting van het gebied	17
2	Gaillac	19
2.1	<i>Inleiding</i>	19
2.2	<i>Wijnbouwgeschiedenis</i>	20
2.3	<i>Ligging en geografie</i>	22
2.3.1	Ligging	22
2.3.2	Geografie	23
2.4	<i>Klimaat</i>	23
2.4.1	Temperatuur en aantal zonuren	24
2.4.2	Neerslag	24
2.4.3	Wind	27
2.4.4	Besluit	27
2.5	<i>Bodem</i>	28
2.5.1	Geologie	28
2.5.2	Bodentypes	29
2.5.3	Besluit	32
2.6	<i>Wijnbouwers en hun wijndomein</i>	33
2.6.1	Situering van de bezochte domeinen	33
2.6.2	Bij Bernard Plageoles	34
2.6.3	Bij Michel Issaly	47
2.6.4	Biologische wijnbouwers vergeleken	53
2.7	<i>Viticultuur</i>	54
2.7.1	Aanplant druivensoorten	54
2.7.2	Plantendichtheid	54
2.7.3	Snoeiwijze	54
2.7.4	Regels voor de geleiding en de hoogte van de bladgroei	55
2.7.5	Gemiddelde maximale belasting per perceel	56
2.7.6	Oogst, transport en rijpheid van de druiven	57
2.7.7	Rendementen	58
2.8	<i>Vinicultuur</i>	58
2.8.1	Algemene bepalingen	58
2.8.2	Bepalingen per product	61
2.8.3	Etiketgeving en presentatie	62

2.9	<i>Druivenrassen</i>	63
2.9.1	Toegestane druivenrassen	63
2.9.2	Kenmerken	63
2.9.3	Evolutie aandeel	68
2.9.4	Conservatorium	68
2.9.5	Appellaties	69
2.10	<i>Wijnstijlen en hun kenmerken</i>	70
2.11	<i>Conclusie cahier des charges</i>	71
2.12	<i>Economie</i>	72
2.12.1	Productie	72
2.12.2	Individuele wijnbouwers, verkopers, négociants en coöperatieven	73
2.12.3	Consumptie	74
2.12.4	Wijnkelder als verkooppunt	74
2.12.5	Wijnfles	75
2.12.6	Organisaties ter ondersteuning en promotie	76
2.12.7	Prijzen	79
2.13	<i>Biologische wijnbouw algemeen</i>	80
2.13.1	Aantal en oppervlakte	80
2.13.2	Organisatie	81
2.13.3	Biowijnbouwers uit de Sud-Ouest aan het woord	81
2.13.4	Nieuwe richtlijn	82
2.14	<i>Gastronomie</i>	83
2.14.1	Smaak en geur	83
2.14.2	Passende combinaties wijn en gerecht	83
2.14.3	Ter plaatse geproefd	86
2.15	<i>Conclusie</i>	86
2.15.1	Algemeen	86
2.15.2	Toekomst van de biowijnbouwer in Gaillac	86
3	Andere bezochte wijnstreken	87
3.1	<i>Fronton</i>	87
3.1.1	Ligging	87
3.1.2	Druivenrassen	87
3.1.3	Bezoek aan het domein 'La Colombière'	88
3.2	<i>Béarn</i>	90
3.2.1	Ligging	90
3.2.2	Druivenrassen	91
3.2.3	Bezoek aan het domein van Guilhemas van Pascal Lapeyre	91
3.3	<i>Irouléguay</i>	96
3.3.1	Ligging	96
3.3.2	Druivenrassen	96
3.3.3	Bezoek aan de coöperatieve	99
3.3.4	Bezoek aan Michel Riouspeyrous van het domein Arretxea	104
3.4	<i>Jurançon</i>	107
3.4.1	Ligging	107
3.4.2	Druivenrassen	108
3.4.3	Bezoek aan Jean-Louis Lacoste van Domaine Nigri	110
3.5	<i>Madiran en Pacherenc du Vic Bilh</i>	114
3.5.1	Ligging	114
3.5.2	Druivenrassen	115
3.5.3	Bezoek aan Domein Labranche-Laffont van Christine Dupuy	115

3.5.4	Historisch en ligging	115
4	Wijn en gastronomie	117
4.1	<i>Wijnstijlen in de smaakkubus van Peter Klosse geplaatst</i>	117
4.1.1	Peter Klosse en de smaakstijlen	117
4.1.2	Proeffiche	118
4.1.3	De geproefde wijnen en gerechten in de smaakkubus geplaatst	118
4.1.4	Wijnen geplaatst in de smaakkubus: conclusie	123
4.2	<i>Streekproducten uit de Sud-Ouest</i>	123
4.3	<i>Geproefde wijnen en gerechten in Gaillac</i>	123
5	Proeverij	124
5.1	<i>Proeverijen wijn</i>	124
5.1.1	Wijnen uit Gaillac van Michel Issaly	124
5.1.2	Wijnen van Michel Riouspeyrous van het domein Arretxea te Irouléguy i.v.m. de bodem	128
5.2	<i>Proeverij wijn en kaas</i>	130
5.2.1	Kazen en wijnen	130
5.2.2	Onderzoek verloop	132
5.2.3	Beoordeling	133
5.2.4	Resultaat	133
5.2.5	Conclusie	133
6	Algemeen besluit	135
	Bibliografie	136
	Figuren	138
	Bijlage 1: Topjaren voor witte wijnen in Gaillac	141
	Bijlage 2: Proeffiches wijn	142
	Bijlage 3: Proefnotities uit ‘la maison du vin’ te Gaillac	147
	Bijlage 4: Streekproducten	153
	Bijlage 5: Geproefde wijnen en gerechten in Gaillac	155
	Bijlage 6: Proeffiche voor kaas en wijn	158

Inleiding

Motivatie

Tijdens mijn jeugd jaren leerde ik in familiekring de smaak en de geur van de wijnen uit Bourgogne en Bordeaux kennen. Als onbezonnen twintiger ontdekte ik, op doortocht naar het Zuiden, de Rhônewijnen en eens in de mediterrane gebieden genoot ik van de frisse, lichte Provence- en Languedocwijnjes. Samen met man en kinderen bezochten we de kastelen van de Loire en proefden wij chenin en cabernet-franc. Zoals vele wijnliefhebbers uit België vullen we regelmatig onze kelder aan met champagne die we ter plaatse gaan halen.

De Sud-Ouest bleef voor mij een onontdekte streek. Mijn nieuwsgierigheid werd geprikkeld door de beschrijving van deze regio in onze wijncursus. Het klimaat, beïnvloed door de Middellandse Zee, de Atlantische Oceaan en het golvende landschap spraken mij erg aan. Ik was benieuwd of de vele inheemse druivenrassen en de verschillende bodems telkens naar boeiende, verrassende wijnen zouden leiden. Bovendien experimenteren wijnbouwers er met verschillende zeldzame druivensoorten. Ik popelde om deze rijke schakering van witte wijnen te ontdekken.

Opzet

In dit werk wens ik een beeld te scheppen van enkele zeldzame witte druivenrassen uit enkele streken in de Sud-Ouest, waaronder Gaillac, Irouléguay, Béarn, Jurançon en Pacherenc de Vic-Bilh. Ik start met relevante informatie over de Sud-Ouest als geheel. Als voorbeeldgebied voor de Sud-Ouest focus ik op Gaillac. Deze regio bestudeer ik grondiger en uitgebreider. Ik beschrijf eerst kort de geschiedenis van de streek. Ik ga de recente aanpak van de viti- en vinicultuur na via de te volgen regels van het cahier des charges en dit bij de bioboeren die voornamelijk zeldzame witte druivenrassen telen. Vervolgens probeer ik te achterhalen welke wetgeving uit het cahier des charges moeilijkheden meebrengt voor wijnboeren en waar ze duidelijk afwijken van die regels. Ik tracht ook, uit de verzamelde gegevens, de toekomstperspectieven voor de zeldzame druivenrassen bij bioboeren af te leiden. In de overige wijnregio's bezocht ik wijnboeren en coöperaties en noteerde ik de verzamelde kennis zorgvuldig. Deze gegevens gebruikte ik in het algemeen besluit.

Daarnaast organiseerde ik, met de meegebrachte wijnen, verschillende proeverijen waarvoor ik diverse proeffiches ontwierp, die telkens wijzigden na feedback van deelnemers. Door verticale proeverijen trachtte ik ondermeer te ontdekken of de jaarlijks veranderende weersomstandigheden resulteren in herkenbare verschillen qua kleur, aroma's en smaak in het eindproduct en of het druivenras mauzac goed kan verouderen,

Dit werk biedt ook enkele voorbeelden van wijnen uit de Sud-Ouest met passende lokale gerechten. Hiervoor ging ik om raad bij de plaatselijke wijnboer, kocht in de streek enkele kookboeken die handelden over de regionale keuken en bezocht een aantal restaurants waar ik de gerechten en wijnen proefde. Ten slotte probeerde ik de regionale gerechten en wijnen te plaatsen in de smaakkubus van Peter Klosse. Als afsluiter organiseerde ik een proeverij waarbij we op zoek gingen naar een kaas die goed past bij de meegebrachte zoete wijnen.

Sud-Ouest

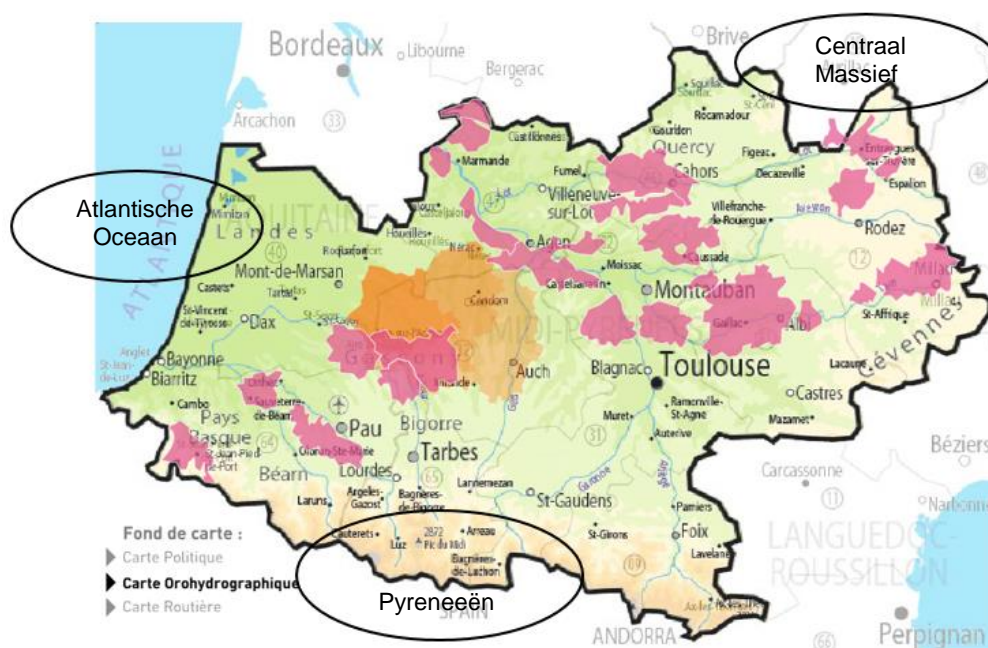

Figuur 1 Situering van het Zuidwesten in Frankrijk [1]

1 Sud-Ouest

1.1 Ligging en geografie

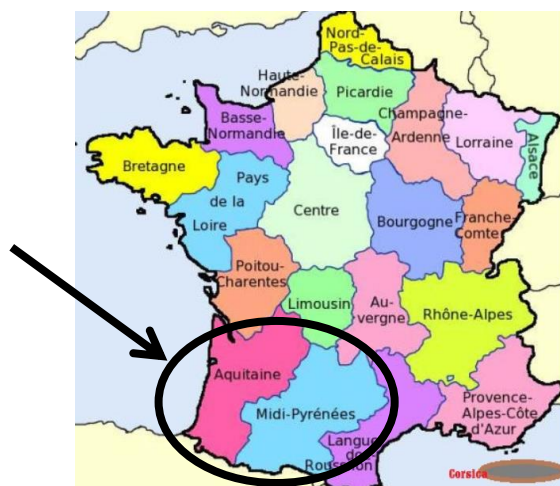
De wijngaarden van de Sud-Ouest situeren zich tussen het Centraal massief in het Noordoosten, de Pyreneeën in het Zuiden en de Atlantische kust in het Westen en de Middellandse Zee in het Oosten. De Garonne, die ontspringt vanuit de Pyreneeën, maakt een bocht in Toulouse en mondt uit in de Atlantische Oceaan. De Lot, de Tarn en de Dordogne monden uit in de Garonne. Deze rivieren hebben een invloed op het karakter van de wijnen. Door deze geografische situatie tussen twee massieven zijn veel wijngaarden op terrassen aangeplant. Hierdoor is er een goede drainage van de bodem en een intensieve bezonning, met weinig nevel en mist.

Figuur 2 Orohydrografische kaart met wijngaarden van de Sud-Ouest [2]

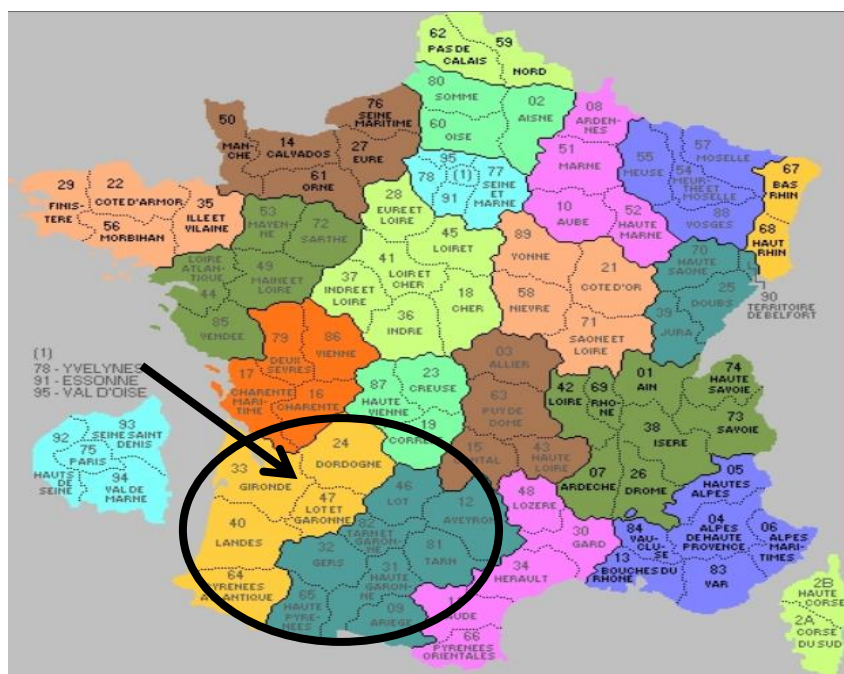
1.2 Staatkundige indeling

De Sud-Ouest bevindt zich hoofdzakelijk in twee regio's, Aquitaine en Midi-Pyrénées. In de toekomst zullen de regio's Midi-Pyrénées en Languedoc-Roussillon worden samengevoegd.

Figuur 3 Staatkundige indeling [3]

Twaalf departementen behoren tot de wijnregio van de Sud-Ouest: Lot, Aveyron, Tarn et Garonne, Tarn, Gers, Haute Garonne, Haute Pyrénées, Cantal, Pyrénées Atlantique, Dordogne, Landes en Lot et Garonne.

Figuur 4 Departementen van Frankrijk [3]

1.3 Klimaat en bodem

De bodem en het klimaat variëren naargelang de plaats in de Sud-Ouest en bepalen mee de typiciteit en het karakter van de wijnen. De zuidelijke wijngaarden (1) dicht bij de Pyreneeën ondergaan een dubbele klimatologische invloed: de Atlantische Oceaan zorgt voor milde temperaturen en brengt vochtigheid mee en de Pyreneeën zorgen voor grillige, koude invloeden. Het hart van de Sud-Ouest (Tarn, Gers, Tarn en Garonne) (2) bevindt zich tussen de Atlantische Oceaan en de Middellandse Zee en het klimaat in deze streek wordt dus door beide beïnvloed. Tussen de Lot en l'Aveyron (3) is er een meer continentaal klimaat dat gekenmerkt wordt door droge zomers.

Figuur 5 Verschillende regio's die karakter en typiciteit van de wijn bepalen [4]

1.4 Grondgebruik

Hieronder vind je de gegevens van het grondgebruik voor de wijnbouw in de Midi-Pyrénées. Hierbij valt op dat het departement Tarn beschikt over 6 917 ha wijngaarden. Hier bevindt zich onder andere Gaillac. Pacherenc du Vic Bilh en Jurançon liggen in het departement Haute-Pyrénées. Dit departement beschikt slechts over 445 ha wijngaarden.

Utilisation du sol en 2012

	Année 2012									
	Ariège	Aveyron	Haute-Garonne	Gers	Lot	Hautes-Pyrénées	Tarn	Tarn-et-Garonne	Midi-Pyrénées	Midi-Pyrénées / France métropolitaine hors Paris (en %)
Vignes	80	760	1 713	19 507	5 447	445	6 917	2 795	37 664	4,8

Figuur 6 Wijnoppervlakte (in hectare) in de bestudeerde gebieden voor het jaar 2012 [5]

1.5 Druivenrassen

De Sud-Ouest is gekend voor zijn oude, unieke druivenrassen. Er zijn zo'n 300 verschillende rassen, waarvan er 120 autochtoon zijn. Voor de witte kwaliteitswijnen, zowel droge als moelleux, zijn volgende rassen belangrijk: colombard, mauzac, petit en gros manseng, petit corbu, len de l'El en semillon is belangrijk voor Bergerac. Een aantal van deze druivenrassen zijn in de streek aangekomen via de Route de Saint-Jacques de Compostella, andere zijn typisch voor en afkomstig uit de Pyreneeën, dus autochtone druivenrassen [6].

1.6 Classificatie

1.6.1 Herkomstbenamingen evolutie

1.6.1.1 Eerste AOC in de Sud-Ouest

Na de oprichting van het INAO in 1935 kreeg de Sud-Ouest zijn eerste appellatie in 1936 voor Jurançon, in 1938 voor Gaillac en in 1948 voor Madiran en Pacherenc.

1.6.1.2 Herkomstbenamingen en hun logo's

De wijnen van de Sud-Ouest volgen sinds 2009 het Europees kwalificatiesysteem voor de garantie van de kwaliteit [2]. Enerzijds wordt gesproken over een 'Appellation d'Origine Protégée (AOP)', anderzijds over een 'Indication Géographique Protégée (IGP)'.

De AOP is een beschermde oorsprongsbenaming. Dit label beschermt de naam van het product in de volledige Europese gemeenschap. Het product komt uit een bepaald afgebakend geografisch gebied en wordt gecontroleerd in alle stadia van de fabricatie. Het beschikt over de karakteristieken van het geografisch gebied, op vlak van smaak, kwaliteit en typiciteit. Producten met dit label worden uitsluitend bereid op basis van druiven uit dat geografisch gebied en die afkomstig zijn van druivenrassen die uitsluitend tot de soort 'Vitis vinifera' behoren.

Figuur 7 Appellation d'Origine Protégée [7]

De IGP is een beschermde geografische aanduiding. Dit label beschermt de naam van het product in de volledige Europese gemeenschap. De karakteristieken van het product zijn verbonden aan het geografisch gebied. Productie en transformatie voldoen aan vastgelegde criteria. Het product wordt bereid op basis van druiven, waarvan minstens **85%** uitsluitend afkomstig is van dat geografisch gebied en die afkomstig zijn van wijndruivenrassen van de soort 'Vitis vinifera' of van een kruising tussen voornoemde soort en andere soorten van het geslacht 'Vitis'.

Figuur 8 Indication Géographique Protégée [7]

1.6.1.3 Aanpassingen van Frankrijk aan de Europese wetgeving

Deze Europese wetgeving werd van kracht vanaf 1 augustus 2009. Zie hieronder voor een tabel met de overgang van de Franse naar de Europese wetgeving [8].

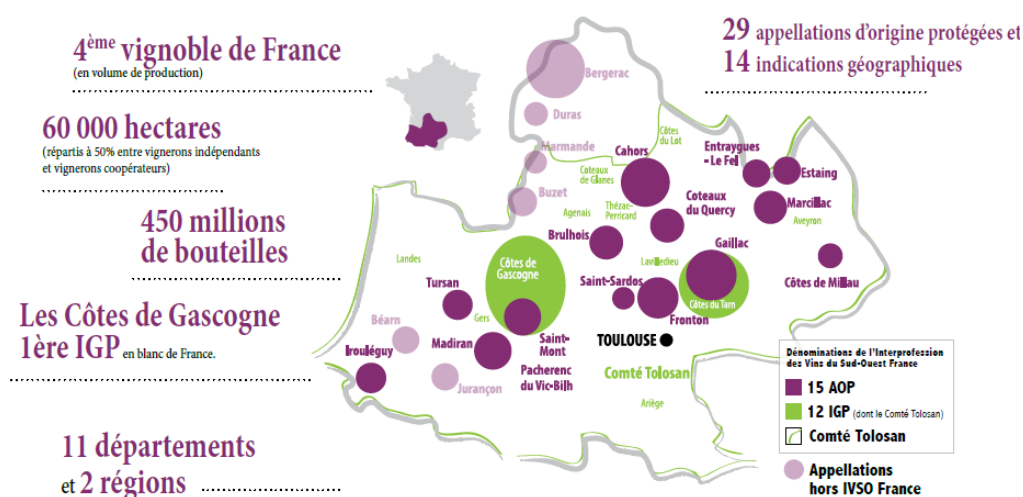
Voor 2009 Franse wetgeving van kracht	Overgang van Franse naar Europese wetgeving	Na 2009 Europese wetgeving van kracht
Met geografische aanduiding		Met geografische aanduiding
AOC	→	AOP
VDQS	→	IGP
zonder geografische aanduiding		zonder geografische aanduiding (VSIG)
Vin de Pays	→	Vin de France = Vin de cépages de France
Vin de table	→	

Legende

→	Bijna alle
→	Alleen VDQS Lavedieu werd IGP
→	Slechts enkele Vins de Pays werden Vin de France
→	Slechts enkele Vins de table werden IGP

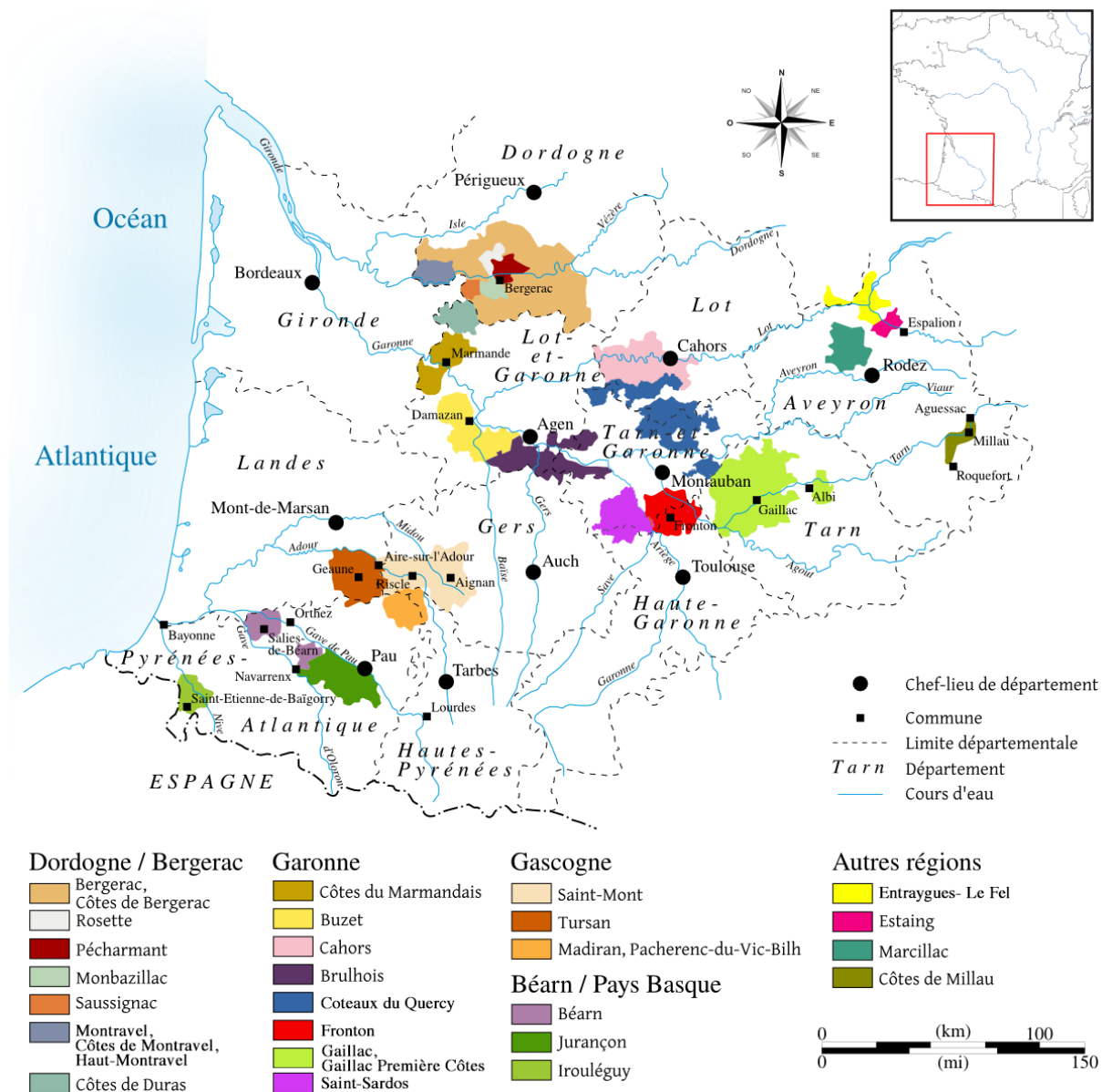
Opmerking: De AOP's van de Sud-Ouest stemmen niet overeen met de geografische gebieden. Eén AOP-gebied spreidt zich meestal uit over verschillende departementen.

1.6.2 AOP's en IGP's

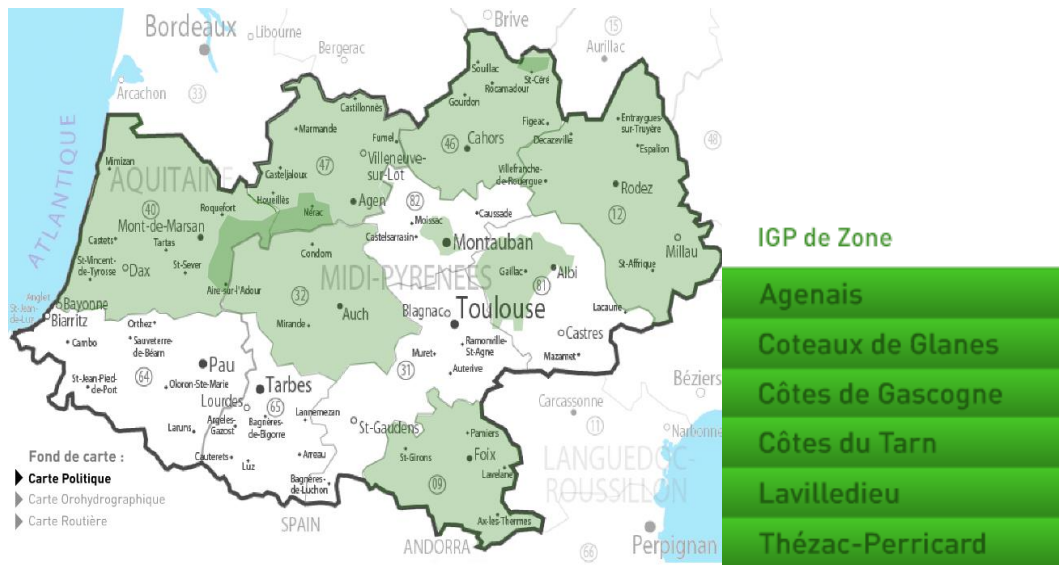
Figuur 9 AOP's en IGP's [6]

Onderstaande kaart geeft de locaties van de AOP wijngaarden in de Sud-Ouest weer.

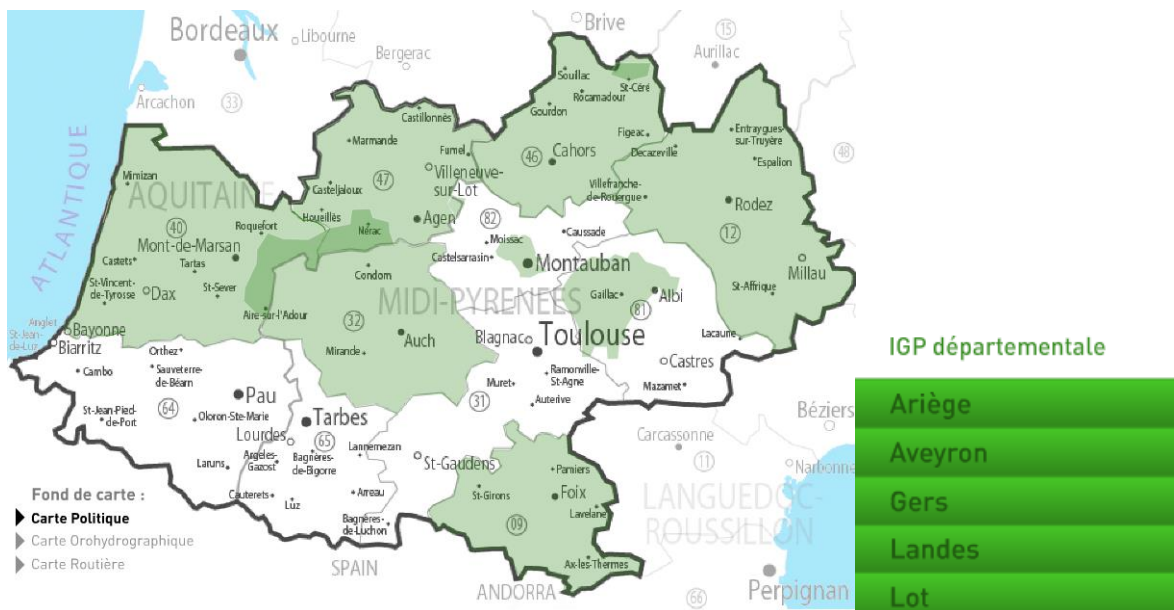
Figuur 10 Locatie van de AOC wijngaarden in de Sud-Ouest [9]

De onderstaande figuur toont de verschillende zonale-IGP's.

Figuur 11 zonale IGP's [2]

De volgende figuur geeft de ligging weer van de verschillende departementale-IGP's .

Figuur 12 departementale IGP's [2]